

Kyrkomusikutställningen i Berlin.

Den 7—31 oktober hölls i Berlin i samband med »Fest der deutschen Kirchenmusik» en av Kunst-Dienst anordnad utställning belysande sambandet mellan kyrkomusiken och de bildande konsterna. En stor fotosamling visade först hur lyckligt nya orglar kunna infogas i kyrkorummen, inte minst där man icke skytt att uppställa »funktionellt» komponerade fasader. I en föreläsning av den bekante kyrkoarkitekten, professor Bartning, visades intressanta akustiska rön, vilka äga samband bl. a. med hans utformande av taken. En stor uppmärksamhet ägnades åt anordningen av små orglar i kyrkorna, vilka de sista åren blivit allt vanligare. För undertecknad har detta länge stått som ett önskemål på svensk mark. I många små landskyrkor intar orgeln med sin skrymmande läktare alltför stor plats och är framför allt i ljudhänseende ofta mycket för stort tilltagen. Tyvärr har man hittills vid ett ev. ersättande av piporglarna icke haft annat att tillgå än de i tonhänseende olämpliga kammarorglarna. På utställningen visade orgelbyggarna Ott (Göttingen) och Shuke (Potsdam) några »positiv», vilka i klanghänseende kunna jämföras med de gamla kyrkorglarna. De betingar en kostnad av 2.000—3.000 RM.

En grupp föremål omfattade skriftbonader och skulpturer, men den viktigaste avdelningen utgjordes av grafiska verk. Här intog psalmböckerna den främsta platsen. Principerna för denna utställning voro desamma som återgivits i en artikel av undertecknad i denna tidskrifts förra årgång sid. 156 f. Klart och tydligt uppvisades, att de bästa förebilderna för textsats, noter samt illustrationer samt för enheten av dessa tre element återfunnes i reformationstidens psalmböcker. Den höga nivån hos det Kling-sportska tryckeriet i Offenbach med dess användning av Peter Jessen-skrift kunde här beundras vid sidan av de gamla trycken.

Bengt Cnattingius.

Till frågan om utgivandet av våra liturgiska musikhandskrifter.

Den svenska liturgiska forskningen har i det längsta nöjt sig med att taga hänsyn till de tryckta källorna, och den bild, som givits av det svenska gudstjänstlivets historiska utveckling, har burit tydliga spår härav genom sitt schematiska, onyanserade skick. Alltför ofta kalkerades den på tyskt mönster. Först under de senaste årtiondena ha härvidlag en förändring inträtt, som givit oss en begynnande föreställning om rikedomar som förut

knappast anats. Här är framför andra Rikard Norén förtjänt av att nämnas, som genom framdragandet av Bjuråkers-handskriften och dess utnyttjande för 1897 års mässmusik gjorde ett försök, vars betydelse icke kan nog högt skattas, att i det praktiska kyrkolivets tjänst begagna den begynnande förståelsen för de skatter som ligga gömda i våra arkiv och bibliotek. Tobias Norlinds forskning har ock, trots dess brister, varit ett föregångsarbete av största betydelse. Mera mogna forskningsresultat hava lämnats av Rodhe, Lizell, Moberg och Franzén. För närvarande torde det stå fullt klart att en verkligheten någorlunda täckande bild av det svenska gudstjänstlivets skiftande mångsidighet, särskilt under de betydelsefulla 1500- och 1600-talen, är omöjlig att vinna utan ett omfattande bruk av handskrivet material. Bland detta intages ett alldeles speciellt rum av de liturgiska musikhandskrifterna, av vilka ännu ett betydande antal veterligen är bevarat och många antagligen ännu ligga gömda och glömda i kyrkoarkivens vrår. En betydande del av dessa handskrifter innehålla gregoriansk musik till mässa och tidegård. Det är dessa som följande rader hava avseende på.

En ytterligt angelägen uppgift för den liturgiska forskningen vore en inventering av våra kyrkoarkiv ur synpunkten att registrera allt som i den vägen finnes bevarat. Vidare borde det befintliga materialet genom lämplig publicering ställas till forskningens tjänst. Vad modern reproduktionsteknik under en framtid kan komma att erbjuda i fråga om möjlighet till facsimileupplagor för överkomligt pris är omöjligt att säga. F. n. är i varje fall den metoden alltför kostsam att anlitas annat än i särdeles viktiga fall. Ännu så länge torde publiceringen få ske under enklare former. Men huru?

Vad musiken beträffar har utan tvivel Moberg visat den bäst framkomliga vägen med sin i mycket föredömliga utgåva av de i Sverige använda sekvensmelodierna. Att åstadkomma en lätthanterligare och överskådligare sammanställning av ett så väldigt melodimaterial torde icke vara möjligt. Vi måste därför hoppas på efter samma metod utarbetade samlingar av melodimaterial från övriga gregorianska former, t. ex. hymnerna, antifoner, responsorierna o. s. v.

En dylik publicering av det liturgiska melodimaterialet kräver emellertid komplettering i en viktig punkt. Den skänker oss de särskilda liturgiska momentens såväl text som melodi. Men den lämnar oss fullständigt i sticket, då det gäller att få en helhetsbild av de källor, ur vilka den öser och utan en sådan helhetsbild är forskningen föga hjälpt. Metoden måste därför kompletteras med textredogörelser för varje särskild handskrift, varigenom man kan bilda sig en konkret och tillförlitlig uppfattning om varje handskrifts omfattning och liturgiska egenheter. Huru bör då en dylik innehållsredogörelse ske? Nära till hands låge ju att tänka på den metod Rodhe använt i sina *Studier*, vid behandlingen av

Aspö- och Tunhemsböckerna. Det är emellertid uppenbart att denna metod är fullständigt otillräcklig för ett allvarligare studium. Man får där t. ex. för en vesper veta, att fem antifoner finnas utskrivna, men icke vilka. Detta kan icke vara nog. Man måste ock få veta *vilka* texter som begagnats. Dessa angivas lämpligast med begynnelseorden. Däremot måste det — utom i undantagsfall, då det gäller annars okända texter — anses vara fullständigt onödigt att trycka av hela texten. För att underlätta ett återfinnande av de särskilda styckena i originalet torde det återigen få anses önskvärt att hänvisning sker till originalets sidor.

Hur en publicering av handskrifter av denna typ i praktiken tar sig ut vid tillämpande av ovan skisserade metod är det min avsikt att visa med ett par ex. Att en text är fullständigt utskrivnen utmärkes därvid med tre punkter (...). Med klammer [] utmärkas alla tillsatser av utgivaren. För överskådlighetens skull ha de särskilda liturgiska momentens namn *kursiverats* (vare sig de återfinnas i handskriften eller av utgivaren tillfogats, i vilket senare fall de därjämte äro satta inom []). Med fetstil utmärkas de särskilda gudstjänsternas namn. För att markera de olika festdagarne har en ännu kraftigare stilsort valts.

Vad här avses är sålunda endast, dels att påvisa de båda handskrifternas existens (de äro båda förut okända), dels att lämna en tillräckligt utförlig redogörelse för deras innehåll. Däremot tages här ingen hänsyn till musiken. Ej heller göres något försök att ställa in handskrifterna i ett större sammanhang. Därmed torde lämpligen dröjas till dess ett så stort antal handskrifter och fragment publicerats att icke blott huvuddragen utan ock åtminstone viktigare detaljer i utvecklingen ligga fullt klara.

I.

Jerstad-boken.

Liturgisk musikhandskrift, tillhörig Jerstads kyrka i Linköpings stift och förvarad i dess kyrkoarkiv. Insidan av frampermen innehåller bl. a. denna anteckning: »Thenna book hörer Jerstada kyrkio till». Handskriften är defekt såväl i början som i slutet. Fragmentet omfattar i sitt nuvarande skick 40 blad. Format c:a 17×20,5 cm. Skrivytans storlek ungefär 14×17 cm. Antalet notsystem per sida vanligen 6 (stundom 7). Någon direkt antydan om tiden för handskriftens tillkomst finnes icke men såväl stil som innehåll synes peka på tiden omkring 1600. En i en delvis utplånad anteckning å främre permens insida såsom bokens skrivare nämnd Petrus Johannis har det varit mig omöjligt att identifiera. Linköpings stifts Herdaminne (Westerlund och Setterdahl) känner honom i varje fall icke.¹⁾ Frampermen innehåller ock följande hälsosamma påminnelse till sångarne:

¹⁾ På fol. 16 v. finnes antecknat namnet Canutus Nicolaj Holmensis.

In templo stantes multos ac confabulantes
Hos dæmon notat secum[que] ad tartara ducit.

Fragmentet är häftat i ett pergamentsomslag, som i sin tur utgör ett fragment av en liturgisk musikhandskrift, nämligen ett praktfullt medeltida *Graduale*. Bladet innehåller stycken ur mässan på måndagen i stilla veckan, bl. a. ord och musik till *graduale* på denna dag: *Exurge domine et intende iudicium meum*.

I stiftets förut citerade Herdaminne (del II s. 280) meddelas ett inventarium från Jerstads kyrka från år 1399 som i detta sammanhang icke saknar sitt intresse¹). Där uppräknas kyrkans bokskatt sålunda:

»twa mæssoböcker,
twa ottosangsböcker,
twa ymnarios
eth graduale,
en sequencionarium,
ena haandbook,
en ordinarium,
en saltare,
en brewera,
eth quaternum.»

Det ovan nämnda, som omslag begagnade pergamentsfragmentet bär alla tecken till att härstamma från 1300-talet. Finnes någon anledning att betvivla att vi i detta fragment se en kvarleva av det i 1399 års inventarium uppräknade *gradualet*?

Här nedan följer nu en redogörelse för Jerstadsbokens innehåll.

[In die Nativitatis Domini.]	Fol. 2. r.	℣. Tanquam sponsus ...
[Ad Matutinum.]		℣. Gloria patri ...
[Resp. 1. Hodie nobis celorum rex ...]		Et exiuit.
Fol. 1. r. Quia ²).	Fol. 2. v.	<i>Super benedictus</i> . Gloria in excelsis ...
<i>Secundum Responsorium</i> . Hodie nobis de celo ...		Benedictus dominus deus israel.
℣. Gloria in excelsis ...		
Fol. 1. v. Hodie.		In secundis vesperis.
<i>Tertium Responsorium</i> . Descendit de celis ...		[Ant. 1] Tecum principium ...

¹) Så sällan som man påträffar medeltida inventarieförteckningar från svenska landskyrkor torde det ursäktas om jag här meddelar även Jerstads övriga kyrkoegendom 1399: »tu par maessuklaedhe ok twa maessohakla, tu altara redhe, twa kalka, tu corporalia, twa guz likama budka, ena korkaapo, eth rökliin, twa ampla, ena wiinflasko». — Man kunde sålunda i en medeltida svensk landskyrka omkr. 1400 reda sig med två liturgiska färger.

²) Handskriften börjar med detta ord, som utmärker den del av responsoriet som repeterades efter responsoriets *Versus*. Angående responsoriernas byggnad se förf:s *Den gregorianska sången*, Stockholm 1930 s. 14 f.

- [Ps.] Dixit dominus domino meo. [109¹]
- Fol. 3. r. [Ant. 2] Redemtionem misit dominus...
- [Ps.] Confitebor tibi domine in toto. [110]
- [Ant. 3] Exortum est in tenebris...
- [Ps.] Beatus vir qui timet dominum. [111]
- [Ant. 4] Apud dominum misericordia...
- Fol. 3. v. [Ps.] De profundis clamaui ad. [129]
- [Ant. 5] De fructu ventris tui...
- [Ps.] Memento domine dauid. [131]
- Super magnificat.* Hodie christus natus est...
- Fol. 4. r. Magnificat anima mea.

Officium²) [missæ].

Puer natus est nobis...

- Fol. 4. v. [Ps.] Cantate domino...

Sequitur Cantus Paschalis.

In primis vesperis super psalmos.

- [Ant.] Alleluia alleluia alleluia.
- [Ps.] Laudate pueri dominum laudate. [112]
- [Ant.] Vesperi [!] autem sabbati...
- Fol. 5. r. Magnificat.

In matut[inis].

Inuitatorium. Alleluia alleluia alleluia.

[Ps.] Venite exultemus domino.

Super psalmos [Ant. 1] Ego sum qui sum...

¹) Hänvisningarna till psalmernas nummer avse ordningen i Vulgata.

²) Ordet *officium* begagnas här — likasom ofta under medeltiden — liktydigt med *introitus*.

- Fol. 5. v. [Ps.] Beatus vir qui timet¹). [Ant. 2] Postulaui patrem meum...
- [Ps.] Quare fremuerunt gentes. [2]
- [Ant. 3] Ego dormiui...
- Fol. 6. r. [Ps.] Domine quid multiplicati sunt. [3]
- Responsorium primum.* Angelus domini descendit de coelo...
- Fol. 6. v. [V.] Angelus domini locutus est...
- Fol. 7. r. Jam surrexit.
- Secundum Responsorium.* Angelus domini locutus est...
- [V.] Ecce precedet vos...
- Fol. 7. v. Jam.
- Tertium Responsorium.* Dum transisset sabbathum...
- Fol. 8. r. [V.] Et valde...
- Ut venientes.
- Super Benedictus.* Et valde mane...
- Benedictus dominus deus.

In secundis vesperis

- super psalmos* [Ant. 1] Angelus autem Domini...
- Fol. 8. v. [Ps.] Dixit Dominus Domino meo. [109]
- [Ant. 2] Erat autem aspectus eius...
- [Ps.] Confitebor tibi Domine. [110]
- [Ant. 3] Prae timore autem...
- Fol. 9. r. [Ps.] Beatus vir qui timet. [111]
- [Ant. 4] Respondens autem angelus...

¹) Här föreligger en felskrivning. Den avsedda psalmen är icke *Beatus vir qui timet Dominum* (111) utan *Beatus vir qui non abiit* (1), som av ålder öppnat påskdagens matutin, under det att Ps. 111 tillhör vesperns psalmer.

[Ps.] Laudate) Dominum omnes gentes. [116]

[Ant. 5] Cito euntes dicite discipulis quia surrexit Dominus Alleluia.

- Fol. 9. v. [Ps.] In exitu Israel de. [113]
[Ant.] Et respicientes viderunt...
[Ps.] Magnificat.

Officium diei Resurrectionis.

Resurrexi et adhuc tecum sum...

- Fol. 10. r. [Ps.] Domine probasti...

In die Pentecostes sive de sancto Spiritu Cantus in primis vespere.

[Ant.] Veni sancte spiritus reple tuorum...

- Fol. 10. v. *Super psalmos*²⁾ *antiphona*
[Ant. 1] Qui autem diligit me, diligitur a patre meo et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum Alleluia Alleluia Alleluia.
Fol. 11. r. [Ps.] Laudate pueri Dominum laudate. [112]
[Ant. 2] Si quis diligit me sermonem meum servabit...
[Ps.] Laudate Dominum omnes gentes. [116]

¹⁾ Handskriften har *Lauda*.

²⁾ Denna vesper avviker helt från Brev. Linc. Under det att Brev. Linc. här har ferialpsalmerna, har Jerstad-boken »Omnia Laudate». Brev. Linc. anvisar som enda de-temporebestämda psalmantifon »Veni Sancte Spiritus» under det att här dessutom meddelas en fullständig antifonserie. På frågan, varifrån denna vesper härstammar, har jag ej tillfälle att nu ingå. I förbigående må emellertid meddelas att ant. 2: *Si quis diligit me* av Brev. Linc. användes som Magnificat-antifon på feria V., ant. 3: *Hi qui linguis* som Benedictus-antifon på feria V. samt ant. 5: *Sic deus dilexit* som Benedictus-antifon på feria II. i pingstveckan.

[Ant. 3] Hij qui linguis loquantur novis, Galilaei sunt ...

- Fol. 11. v. [Ps.] Lauda anima mea. [145]
[Ant. 4] Si quis introierit per me saluabitur et ingredietur et pasqua inveniet Alleluia.
[Ps.] Laudate Dominum quoniam. [146]
[Ant. 5] Sic deus dilexit mundum vt filium vnigenitum...
Fol. 12. r. [Ps.] Lauda Jerusalem Dominum lauda. [147]
Super magnificat. Ego mitam vobis Spiritum veritatis vt maneat vobiscum in aeternum, in illa die vos cognoscetis, quia a patre exiui et in vobis ero, Alleluia.
[Ps.] magnificat.

- Fol. 12. v.

In matutinis

Invitatorium. Alleluia Spiritus domini...

[Ps.] Venite.

Super psalmos. [Ant. 1] Factus est repente...

- Fol. 13. r. [Ps.] Magnus dominus et. [47]
[Ant. 2] Confirma hoc...
[Ps.] Exurga[t] deus et dissipentur. [67]
[Ant. 3] Emitte Spiritum tuum...
[Ps.] Benedic anima mea. [103]

Responsorium primum.

- Fol. 13. v. Dum complerentur...

- Fol. 14. r. V. Repleti sunt omnes...

Tanquam.

Secundum Responsorium.

Repleti sunt omnes...

- Fol. 14. v. V. Loquebantur varijs linguis...

Et conuenit.

Super Benedictus. Accipite spiritum sanctum...

- Fol. 15. r. [Ps.] Benedictus Dominus.

In secundis vesperis

super psalmos. [Ant. 1] Dum complerentur dies...

[Ps.] Dixit Dominus Domino meo. [109]

[Ant. 2] Spiritus Domini repleuit...

[Ps.] Confitebor tibi domine. [110]

Fol. 15. v. [Ant. 3] Repleti sunt omnes...

[Ps.] Beatus vir qui timet. [111]

[Ant. 4] Fontes et omnia...

[Ps.] Laudate pueri Dominum. [112]

[Ant. 5] Loquebantur varijs linguis...

Fol. 16. r. [Ps.] Jn exitu israel de. [113]

[Ant.] Hodie completi sunt dies pentecostes Alleluia Hodie Spiritus sanctus...

Fol. 16. v. [Ps.] Magnificat.

Officium Diei pentecostes.

Spiritus domini repleuit...

Fol. 17. r. [Ps.] Confirma hoc...

Die natiuit[atis] Domini Salua[toris]

Wenite exultemus domino...

Fol. 19. r.

Cantabitur tempore paschae.

Wenite exultemus domino...

Fol. 21. r.

Jn Die Pentecostes.

Wenite exultemus domino...

Fol. 23. r. [Ant.] De te virgo nasciturum mundj Salvatorem. patres suspiraverunt. predixerunt prophetae, signaverunt figurae tandem ille paranimphus coelestis, Gabriel salutando nuntiavit Spiritus Sanctus obumbrando foecundavit. O quando veniet

ille desideratus, O quando ex te nascetur tamdiu expectatus venj, venj domine jam veni per viscera virginis visitans nos oriens ex alto¹⁾.

Fol. 24. r.

Jn festis dic[itur] ad mat[ut]inas res[ponsorium].

Benedicamus Domino.

Ad vesp[eras.]

Benedicamus Domino.

tempore Paschae.

Benedicamus Domino.

Fol. 24. v. Benedicamus Domino Alleluia Alleluia Alleluia.

Benedicamus Domino Alleluia Alleluia.

Benedicamus Domino Alleluia Alleluia Alleluia.

Benedicamus Domino.

[Utan noter] Deo dicamus gratias.

Jn dominicis.

Fol. 25. r. Herre förbarma tigh...

Ähra wari Gud...

Wij lofue tigh...

Fol. 26. v. Heligh Heligh Heligh...²⁾.

Fol. 27. r. O Guds Lamb...

Kyrie Pentecostes.

Herre förbarma tigh...

Fol. 27. v. Ähra wari Gud...

Wij lofue tigh...

¹⁾ Denna antifon användes av Brev. Linc. i en *memoria de domina* efter kompletoret på aftonen före I i advent. Som versikel i denna memoria begagnas *Ave Maria gratia plena* etc. och som kollekt *Deus qui de beate Marie virginis utero* etc. I Jerstadbooken föregås den av ett par nästan utplånade ord, som jag icke kunnat läsa.
²⁾ Handskriften återger slutet av Sanctus: *Saligh gör oss j högdenne.*

Fol. 29. r. *Sanctus*. Heligh Heligh Heligh...

Fol. 29. v. *Agnus Dei*. O Gudz lamb...

Fol. 30. r.

Kyrie Apostolis [Sic.]

Herre förbarma tigh...

Fol. 30. v. Ähra wari Gud...

Wij loffue tigh...

Fol. 32. r. *Sanctus*. Heligh Heligh Heligh...

Fol. 32. v. *Agnus Dei*. O Gudz lamb...

Fol. 33. r.

Jn summis festis.

Herre förbarma tigh...

Jn simplicibus.

Herre förbarma tigh...

Fol. 33. v. Ähra wari Gud...

Fol. 34. r. Wij lofue tigh...

Fol. 35. r. Heligh Heligh Heligh...

Fol. 35. v. O Gudz Lamb...

Fol. 36. r. Tackom och loffuom Herran.

Gudj wari tack och lof.

Kyrie Dominicale.

Herre förbarma tigh...

Fol. 36. v. Ähra wari gud...

Wij lofue tigh...

Fol. 37. v. Helig... [början borta]

Fol. 38. r. O Guds lamb...

Fol. 38. v. *Letabundus*. Alle CHristna frögdar sigh...

Fol. 40. r. *Wictime paschale* [Sic.]. Jesus CHristus han ähr worden... så fick hon ther see then dö [här slutar boken]

Jerstadsbokens innehåll är ordnat i tvenne till sin karaktär fullständigt olika avdelningar, som återspegla de tvenne olika linier, efter vilka man här i Sverige sökte komma tillrätta med de gudstjänstliga problemen under reformationsårhundradet. Den första avdelningen innehåller latinska texter i reducerat antal för de tre stora högtiderna (jul, påsk, pingst) för såväl mässa som tidegård; den senare avdelningen däremot ett försvenskat *Ordinarium missæ*. Till den förra avdelningen ansluta sig dels de tre högtidernas Venite-melodier, dels antifonen *De te virgo* (vars förekomst här onekligen är förvånande), dels ock slutligen en (latinsk) *Benedicamus*-samling. Till den senare avdelningen äro fogade sekvenser (i svensk översättning) för jul och påsk. I denna senare slutar fragmentet. Med all sannolikhet har även en pingstsekvens meddelats. För påsk och pingst innehåller handskriften första vespern, matutin, antifona super *Benedictus* (ur *Laudes*), andra vespern samt introitus för mässan. Det får då anses sannolikt att för juldagen meddelats material i samma utsträckning. Luckan i handskriftens början skulle då ha omfattat julaftonsvespern samt början av julmatutinen.

II.

Sandhems-boken.

Tillhör Sandhems kyrka i Skara stift och förvaras i dess arkiv. Fragmentet, som i sitt nuvarande skick omfattar 28 handskrivna blad, utgör f. n. sista avdelningen i ett sammelband, som dessutom innehåller följande 1500-talstryck:

- 1) Fragment av 1548 års Handbok;
- 2) Messan på swensko 1548;
- 3) Een liten Songbook. 1553;
- 4) Troon (svenska och latin) 1578.¹⁾

Handskriften är defekt i slutet, men intet ger vid handen att något parti av början skulle vara förlorat (jfr nedan). Formatet är 14×18 cm. Skrivytans storlek c:a 10,5×13,5 cm. Antalet notsystem per sida 6 à 7. Handskriftens tillkomst torde kunna sättas till förra hälften av 1600-talet. Innehållet vittnar tydligt om ett senare skede i utveckling än det av Jerstad-boken företrädde.

Samlingsbandets pärmar äro borta och volymen är inlagd i ett nutida pappomslag. För en i volymen gjord uppteckning av psalmen »Gläd dig, du Kristi brud» har redogjorts i denna tidskrifts 3:e häfte innevarande år (s. 109 ff.).

Innehållet i Sandhemsboken är följande.

<p>[In die Nativitatis Domini] [Ad Missam.] [Introitus.] Fol. 1. r. Puer natus est nobis... [Ps.] Cantate domino... [Sequentia.] Laetabundus... [latin]</p>	<p>Fol. 7. r. [Ant. 1.] Dominus dixit ad me... [Ps.] Qware fremuerunt gentes... [2] Fol. 7. v. [Ant. 2.] Tanquam sponsus... [Ps.] Coeli enarrant... [18] Fol. 8. v. [Ant. 3.] Diffusa est gratia... [Ps.] Eructavit cor meum... [44] Fol. 10. r. Ver[sus]: Puer natus est nobis. R. Et filius datus est nobis. Prima lectio. [Resp.] Hodie nobis caelorum rex de virgine nasci... Quia salus aeterna... Fol. 10. v. [V.] Gloria in Excelsis deo... Secunda lectio. Esa. 9. [Resp.] Hodie nobis de caelo pax vera descendit. Hodie per totum mundum melli flui facti sunt caeli.</p>
<p>[Dominica Resurrectionis] Officium misse. Fol. 2. r. Resurrexit [sic!] et adhuc tecum sum... [Ps.] Domine probasti... Gloria patri... et semper [nästa sida (fol. 3 recto) tom.]</p>	<p>Fol. 11. r. [V.] Gloria in Excelsis deo... Tertia lectio Evangelica. [Resp.] Descendit de caelo missus ab arce patris introiuit in aurem virginis... Et exiuit...</p>
<p>Fol. 3. v. [In die Nativitatis] [Ad matutinum.] [Invitatorium.] Christus natus... [Ps.] Uenite... Fol. 5. v. [Hymnus.] Weni redemptor... werldenes frelsare kom här... [I margen:] A solis ortus. vel war glad tu helga.</p>	

¹⁾ Se Collijn, Sveriges bibliografi intill år 1600, Band II s. 484. Exemplaret är fullständigt (endast 2 fullständiga ex. synas enligt Collijn förut vara kända) och noter inskrivna till såväl den svenska som den latinska texten.

Fol. 11. v. [V.] Tanquam sponsus...
[V.] Gloria patri...

Fol. 12. r. [Resp.] Verbum caro factum est... Pleni gratia...
[V.] Jn principio...
Te deum.

[In secundis vespertis.]

Fol. 12. v. [Ant. 1.] Tecum principium...
[Ps.] Dixit dominus... [109]

Fol. 13. r. Confitebor tibi... [110]
Laudate pueri Dominum Laudate nomen domini... [112]
Gloria patri...

Fol. 14. r. [Ant. super Magnificat.] Hodie christus natus es(sic!)...
Minn siäl prisar storliga Herran / Och min Anda frögdar sig ij gudi.
Benedicamus Domino.
Deo dicamus gratias. [cod. har: gratia.]
[Coll.] Deus qui sacratissimam noctem...

[Dominica Resurrectionis.]

[Ad Matutinum.]

Fol. 14. v. [Invitatorium.] Alleluia, Alleluia Alleluia.
[Ps.] Wenite...

Fol. 16. v. [Hymnus.] Ad coenam agni...
Nu ähr kommen wår påska frögd...

Fol. 18. r. [Ant. 1.] Ego sum qui sum...
[Ps.] Beatus wir... [1]
[Ant. 2] Postulaui patrem...
[Ps.] Quare fremuerunt gentes / et populi meditati sunt inania?¹⁾. [2]
[Ant. 3] Ego dormiui...
[Ps.] Domine quid multiplicati... [3]

Fol. 19. r. *Versus.* In resurrectione tua christe alleluia.

[R.] Coelum et terra letentur alleluia.

[Resp. 1] Angelus Domini...

Fol. 19. v. Iam surrexit...
[V.] Angelus domini locutus est...

[Resp. 2] Angelus domini locutus est... Iam surrexit...
[V.] Ecce praecedit...

Fol. 20. v. [Resp. 3.] Dum transisset sabbatum... Wt venientes...

[V.] Et valde (!) mane...
[V.] Gloria patri...

[Ad laudes.]

[Ant.] Et valde mane...

[Ps.] Benedictus dominus.

[In secundis vespertis]

Fol. 21. r. [Ant.] Alleluia Alleluia Alleluia Alleluia.

[Ps.] Dixit dominus domino meo. [109]

[Ant.] Et respiciens (!) viderunt...

[Ps.] Magnificat anima mea Dominum.

[Coll.] Deus qui per vnigenitum tuum...

[Coll.] Deus [cod.: Dies] qui hodiernum diem gloria dominicae resurrectionis illustras...

Fol. 21. v.

[Sekvenser.]

Sequentia in Dominica Trinitatis.

Lät oss loffua gudh och prisavtj thenna sång och wisa ty han oss altidh beuisa will sina barmhertighet.

Han utsende sijn Enda son then oss frelste med mykin mon,

han' ähr vår midil och patron ijn för gudh ij euigheet.

¹⁾ Denna psalmtext är, i motsats till de övriga, icke utskriven.

O huilkin en oransakeligen
diuphet
aff then rika och högmegtiga
visheet
som ähr både ij gudz vishet
och ij hans helga kunskap.

Som hans domar ähro obe-
gripelige
så ähro hans vägar oransa-
kelige
men han har sigh mildeliga
offuer sit troгна selskap.

Huilkin haffuer tient hans
sinne
ho kan wara ij hans minne
thet kan huarken man heller
quinna
för alt thet them giffuit är.

All tingh ähro vthaff honom
then wij alt godt vstaff lån-
om och betalum aldrig honom
som all ting ij händom bär.
Amen¹⁾.

Fol. 22. v.

[In die S. Johannis Baptistae.]

Elisabett [!] zachariae

¹⁾ Moberg (Die Schwedischen Se-
quenzen) synes icke känna denna text.

magnum virum in hac die
gloriosa genuitt [!]...

Fol. 24. r.

[In die S. Trinitatis.]

Vox clarescatt (!) mens pur-
getur...¹⁾.

Fol. 25. r.

**Sequentia in die ascensionis
domini.**

Omnes gentes plaudite
festos choros ducite...²⁾.

Fol. 27. r.

De sancto spiritu.

Weni sancte spiritus
et Emitte coelitus...

Fol. 28. v.

De sancta Trinitate.

Profitentes deitatem
veneremur Trinitatem
pari reuerentia.

Tres personas asserentes
personali differentes³⁾ [här
avbrytes fragmentet med fol.
28]

¹⁾ Texten tryckt hos Dreves-Blume,
Ein Jahrtausend Lateinischer Hymnen-
dichtung II s. 191.

²⁾ Texten tryckt ibm. II s. 143 f.

³⁾ Texten ibm. I s. 258.

En blick på Sandhemsbokens innehåll visar, att den lilla rest av gudstjänstlivets forna rikedom, som här bibehållits, ordnats i trenne avdelningar. Den första omfattar introitus för juldagens och påskdagens högmässor, vartill för juldagen, inkonsekvent nog, fogats sekvensen *Laetabundus*. Den andra avdelningen innehåller tidegården för samma båda högtidsdagar, varvid är att märka att blott matutin och en vesper bibehållits. För påskdagen meddelas emellertid dessutom antifon till *Benedictus*. Av *Laudes* har sålunda åtminstone detta moment varit avsett att utföras. Den tredje avdelningen, i vilkens mitt fragmentet avbrytes, utgöres av en samling sekvenser. Vad fragmentet ytterligare kan hava innehållit är omöjligt att gissa. Det avrundade omfång, de båda första avdelningarne visa, gör en defekt i handskriftens början ytterst osannolik.

* *

*

Slutligen vill utgivaren till de ämbetsbröder, som till äventyrs läsa dessa rader och som i de under dem ställda kyrkoarkiven finna liturgiska musikhandskrifter eller fragment (även obetydliga) av sådana handskrifter, rikta en enträgen bön att till honom sända ett meddelande härom.

Knut Peters.

Bergspredikan.

Den 24 oktober 1937 invigdes av biskop Edvard Rodhe i Grevie kyrka i nordvästra Skåne Pär Siegårds frescomålning Bergspredikan.

På en kulle sitter Kristus, vars fast tecknade gestalt står mot en ljus fond, och talar till folket som samlats omkring honom. Närmast stå lärjungarna, Petrus förmedlande orden till folket med en energisk armrörelse, som upprepar Kristusgestaltens, de andra ännu blott lyssnande, Johannes i lärjungekretsens nedre vänstra hörn, Judas med nedböjt huvud bland de tre till höger och bredvid honom en annan lärjunge med känsligt tecknat, lyftat ansikte. Nedanför kullen till höger står den tolfte lärjungen ännu tillsammans med modern och fadern, som är fiskare och bär ett nät på axeln. Här nere ha de övriga åhörarna samlats, och bland dem gå ljusklädda hjälpande män omkring precis som på Skovgaards fresk Gästabudet. En tröstar den gamle med skägg och käpp. En hjälper den sjuka kvinnan. En har varit med om botandet av den lame. Till vänster i förgrunden lyssnar modern till budskapet om barnet, därintill vända de två fariseerna myntet med kejsarens bild. Nedanför på kyrkbänkarna sälla sig församlingsborna till lyssnarskan.

Pär Siegårds fresk är omsorgsfullt inkomponerad i kyrkorummets. Ingången till kyrkan för genom tornet i väster, och fresken sitter på östra kortväggen, den ursprungliga altarpväggen, där den får gott sidoljus från långväggsfönstren.

Freskens färger äro milda, och trots den fasta teckningen är kompositionen hållen i ett plan så att den icke slår håll i väggen eller förtar rummets slutenhet. Den har som en fresk bör strängt mural hållning.

Måtten äro cirka 8 gånger 8 meter, och målningen är alltså ungefär kvadratisk, men hela linjespelet med de stående figurerna ger kompositionen en vertikalism, som låter blicken omedvetet stiga mot Kristusgestalten. Konstnärligt är bilden byggd med stor säkerhet och balans, så att varje figur och varje linje finns, där den behövs för helhetens skull. Den skulle t. ex. ha blivit övertung, om alla tolv apostlarna stått uppe på kullen, och en av dem har därför som nämnts flyttats ned. Men det vittnar starkt